

1.7 Прибуток як об'єкт оцінювання рівня економічної безпеки підприємницької діяльності

Найважливішим показником, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує її ефективність і якість бізнесу є прибуток.

Прибуток – це мета, заради якої здійснює діяльність підприємство, а держава одержує податки. Така важлива роль прибутку зумовлена його функціями: оціночної, розподільчої, стимулюючої, соціальної.

Оціночна – характеризує ефект господарської діяльності підприємства, а за величиною прибутку визначається його фінансова стійкість та інвестиційна привабливість.

Розподільча – полягає в тому, що прибуток використовується як інструмент розподілу результатів господарської діяльності підприємства для задоволення потреб держави, найманих працівників, власників і господарюючої системи.

Стимулююча – прибуток визначає мету діяльності підприємства і є джерелом забезпечення його сталого розвитку і стійкого фінансового стану.

Соціальна – прибуток через його розподіл задовольняє різноманітні соціальні потреби персоналу підприємства, його власників, населення на регіональному рівні та суспільства в цілому. Етична поведінка, яку очікують від власників підприємства, відображає справедливий взаємозв'язок прибутку і загального добра. Тому створеного прибутку повинно бути достатньо не тільки для задоволення фінансових потреб самого підприємства, а й для фінансування суспільних потреб.

Оціночна характеристика підприємств України за формуванням фінансових результатів наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Формування чистого прибутку (збитку) на підприємствах України в динаміці за 2010-2020 роки за даними Державної служби статистики

Роки	Усього				
	чистий прибуток (збиток), тис.грн	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис.грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис.грн
2010	13906129,7	57,3	155197596,8	42,7	141291467,1
2011	67797898,9	63,5	208896289,9	36,5	141098391,0
2012	35067276,8	63,0	210607600,6	37,0	175540323,8
2013	-22839743,6	65,0	179259608,7	35,0	202099352,3
2014	-590066944,5	65,5	202704533,9	34,5	792771478,4
2015	-373516013,2	73,3	352980433,4	26,7	726496446,6
2016	29705020,1	73,0	396745355,6	27,0	367040335,5
2017	168752792,7	72,4	515460600,5	27,6	346707807,8
2018	288305468,1	73,9	584358002,5	26,1	296052534,4
2019	523779001,5	73,6	772019623,4	26,4	248240621,9
2020	68054905,5	71,0	599404728,4	29,0	531349822,9

Джерело: узагальнено автором на основі [83]

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що в цілому економіка України за 2010-2020 роки щодо створеного та чистого прибутку була прибуткова, крім 2014-2015 років, а щодо чистого прибутку, збиток був і в 2013 році. В цілому, якість результатів діяльності бізнесу в 2020 році свідчить, що 71,0 % підприємств одержали чистий прибуток (772,0 млрд.грн. з врахуванням сплаченого податку на прибуток) і 29,0 % були збиткові (531,3 млрд.грн. чистого збитку).

На формування прибутку впливають різні фактори, які можна класифікувати таким чином:

- матеріально-технічні – використання більш прогресивних і економічних основних засобів і виробничих запасів;
- організаційно-управлінські – створення нових об'єктів господарської діяльності та інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень;
- економічні – пошук внутрішніх резервів господарської діяльності шляхом аналітичних досліджень;
- соціальні – забезпечення належних умов праці, відпочинку і підвищення

кваліфікації персоналу;

- екологічні – виробництво екологічно чистої продукції та застосування безвідходних технологій;

- ринково-маркетингові – формування попиту покупців;

- господарсько-правові – формування державою довгострокової (стратегічної) і поточної (тактичної) економічної і соціальної політики, спрямованої на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому;

- адміністративні – організація державного управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання через державне замовлення, ліцензування, патентування і квотування, сертифікацію та стандартизацію, застосування нормативів та лімітів, регулювання цін і тарифів, створення інвестиційних, податкових та інших пільг, надання дотацій, компенсацій та субсидій;

- обліково-податкові – через формування облікової політики відображення показників звітності та використання правил ПКУ.

Одержання чистого прибутку є основним фактором формування фінансового стану підприємства за наявним власним капіталом. Стан формування власного капіталу підприємств України за показником балансу (нерозподілені прибутки (непокриті збитки) наведено на рис. 1.

Аналіз формування власного капіталу за балансом підприємств України свідчить, що станом на 31.12.2020 року непокриті збитки становили 20,5 млрд.грн.

Ефективність функціонування підприємства залежить не лише від обсягу створеного прибутку, а й від напрямів його розподілу. Для підвищення ефективності рівня економічної безпеки підприємницької діяльності дуже важливо, щоб при розподілі було досягнуто оптимальності в задоволенні інтересів держави, підприємства, найманих працівників і власників.

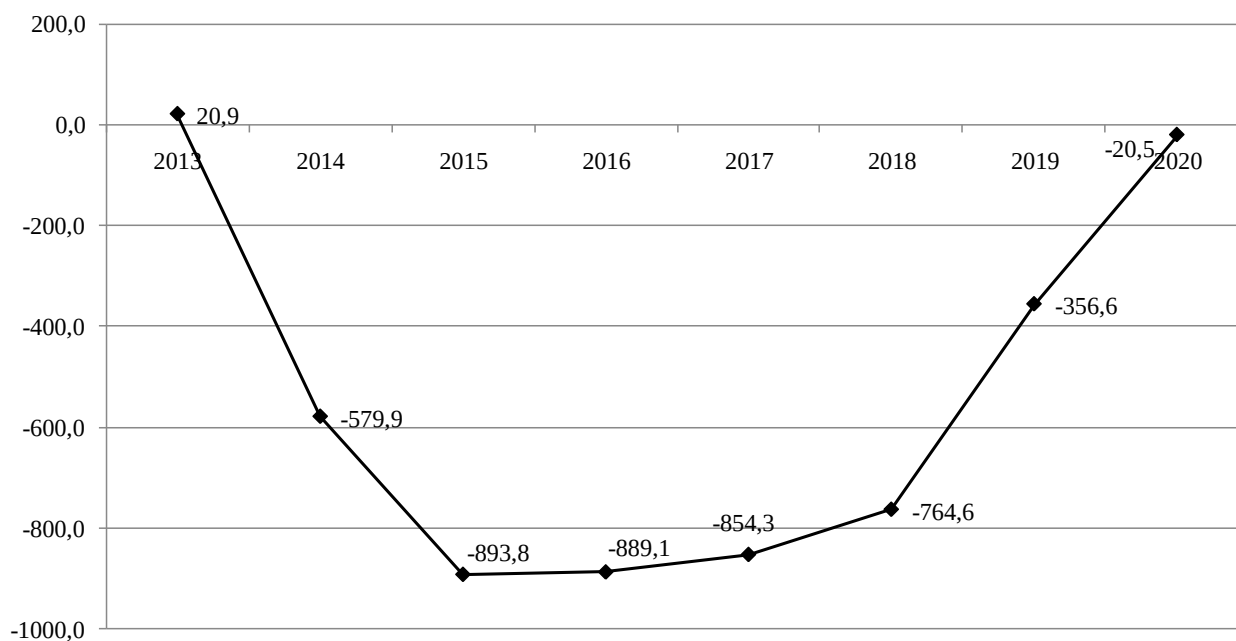

Рис. 1. Балансові показники нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) підприємств України (млрд.грн.)

Джерело: узагальнено автором на основі [83]

Держава зацікавлена одержати якомога більше прибутку до бюджету з метою задоволення потреб всіх громадян. Спеціалісти виконавчих органів управління підприємства прагнуть спрямувати більшу суму прибутку на приріст активів з метою забезпечення сталого розвитку господарюючої системи. Персонал підприємства зацікавлений у збільшенні оплати праці, що зменшує чистий прибуток і відповідно обсяги інвестиційно-інноваційної діяльності. Власники повинні забезпечити свої потреби щодо одержання дивідендів і розвитку підприємства.

Проте, якщо держава буде формувати податкові надходження до бюджету через збільшення податкового навантаження, то це не буде стимулювати розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності і, відповідно, відбудеться зменшення податків.

Стосовно оподаткування прибутку, то надходження до бюджетів за рахунок податкових платежів з прибутку наведені в табл. 2 і 3.

Таблиця 2. Місце податку на прибуток в структурі доходів бюджетів

Види бюджетів	Роки						Динаміка змін 2020р. з 2018р.	
	2018		2019		2020			
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	п.п.
Державний бюджет	96882,3	10,4	107086,3	10,7	108695,0	10,1	11812,7	0,3
Місцевий бюджет	9300,0	1,7	10230,5	1,8	9776,7	2,1	476,7	0,4
Зведений бюджет	106182,2	9,0	117316,8	9,1	118471,8	8,6	12289,6	0,4

Джерело: узагальнено автором на основі [84]

Таблиця 3. Розподіл податку на прибуток між окремими місцевими бюджетами

Види бюджетів	Роки						Динаміка змін 2020 р. з 2018 р.	
	2018		2019		2020			
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	п.п.
Області	9045	10,6	9963	10,8	9410	10,1	365	-0,5
Міст державного значення	221	0,2	232	0,2	305	0,3	84	0,1
Районні	12	0,1	10	0,1	8	0,1	-4	0
Міст територіального значення	8	0,2	10	0,2	8	0,2	0	0
Селищні	4	0,1	4	0,1	3	0,1	-1	0
Сільські	5	0,1	5	0,1	4	0,1	-1	0
ОТГ	6	0,1	8	0,1	39	0,1	33	0

Джерело: узагальнено автором на основі [84]

Характеризуючи рівень податку на прибуток в структурі доходів бюджетів можна відмітити позитивну тенденцію його зростання як в абсолютних, так і відносних величинах.

Щодо чистого прибутку – то на кожному підприємстві має бути знайдено найбільш оптимальний варіант його розподілу (рис. 2).

Чистий прибуток використовують відповідно до установчих документів підприємства і прийнятих рішень власників. За його рахунок інвестують виробничий розвиток, виплачують дивіденди власникам, створюють резерви, покривають збитки. Розподіляючи чистий прибуток, необхідно домагатися оптимізації пропорцій між його капіталізованою і спожитою сумами з метою забезпечення:

а) необхідного обсягу інвестицій для розвитку підприємства, формування власного капіталу та зростання балансової і ринкової вартості внесків власників;

б) необхідної величини прибутковості на інвестований капітал власникам підприємства.

Рис. 2. Загальна схема розподілу чистого прибутку підприємства

Джерело: власна розробка автора

Формування чистого прибутку підприємства і прибутку визначено для розрахунку доходів бюджетів потребує відповідної системи управління з використанням інформаційних ресурсів фінансової звітності і положень ПКУ.

Результати проведеного автором дослідження порівняння наявних назв та алгоритмів розрахунків показників прибутку свідчать, що всі вони мають різні економічні трактування і не характеризують результати діяльності економічних систем [85]. Виходячи з потреб оцінки ефективності діяльності суб'єктів господарювання ми пропонуємо розраховувати три види показників прибутку, як об'єктів оцінювання ефективності підприємницької діяльності бізнесу за наступною методологією їх розрахунку:

а) прибуток, створений суб'єктами господарювання (ПС), для загальної оцінки ефективності підприємницької діяльності;

б) прибуток, який залишається в розпорядженні господарюючих суб'єктів (ПР), для оцінки ефективності їх діяльності власниками;

в) чистий інвестиційний прибуток, який забезпечує зміну власного капіталу (ЧП), для оцінки привабливості господарської діяльності в динаміці.

Тобто, $ПС = ЧД - ВГ$; $ПР = ЧД - ВГ - ПВ$; $ЧП = ЧД - ВГ - ПВ - ВВ$, де ЧД – чисті доходи незалежно від джерел надходження; ВГ – витрати господарської діяльності, які призводять до зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань; ПВ – витрати, пов'язані з податковою системою і податковою політикою держави, крім податків джерелом покриття яких є доход (виручка); ВВ – витрати від розподілу створеного прибутку між власниками (нараховані дивіденди).

Інформація фінансового, управлінського і податкового обліку та статистичні спостереження дозволяють формувати для управлінської системи як результативні об'єкти фінансових результатів бізнесу наступні показники:

1. Валовий фінансовий результат (прибуток, збиток) на рівні:

- підприємства;
- структурних підрозділів (центрів відповідальності);
- аналітичних рахунків щодо реалізованих об'єктів діяльності;
- аналітичних рахунків покупців та за реалізованими об'єктами діяльності;
- географічних секторів (сегментів) ринку та реалізованими об'єктами діяльності.

2. Операційний фінансовий результат підприємства.

3. Розрахунково-умовний операційний фінансовий результат за повними витратами щодо центрів відповідальності, реалізованих об'єктів діяльності, покупців, сегментів ринку.

4. Створений фінансовий результат (прибуток, збиток) як результат господарської діяльності.

5. Створений фінансовий результат (прибуток, збиток) як об'єкт оподаткування.

6. Створений чистий фінансовий результат (прибуток, збиток).

7. Створений чистий інвестиційний прибуток.

Таким чином, в господарській діяльності фінансові результати як об'єкти оцінювання ефективності рівня економічної безпеки підприємницької діяльності і його оподаткування мають велику кількість характеристик та особливості, які можуть бути розглянуті в різних аспектах. З метою оцінювання рівня підвищення ефективності господарської діяльності необхідно створити інформаційні ресурси, які б дали можливість аналізувати, удосконалювати, стимулювати та раціоналізувати функціонування підприємства.

Для отримання позитивної динаміки прибутковості підприємства необхідна побудова ефективної системи управління прибутком.

До основних завдань управління прибутком можна віднести [82]:

- оцінювання прибутковості виробничої і комерційної діяльності підприємства;
- визначення підприємницького ризику;
- забезпечення максимізації розміру прибутку в межах можливостей ресурсного потенціалу підприємства та обмежень ринкової кон'юнктури;
- забезпечення оптимальної пропорційності між рівнем прибутку та допустимим рівнем ризику;
- забезпечення виплати високого рівня доходу власникам підприємства;
- забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань розвитку підприємства в довгостроковому періоді;
- забезпечення постійного зростання ринкової вартості підприємства;
- виявлення резервів збільшення прибутку за рахунок виробничої діяльності, інвестиційних і фінансових операцій;
- зміцнення конкурентних позицій підприємства за рахунок підвищення ефективності розподілу і використання прибутку.

Система управління прибутком має бути органічно інтегрована з інформаційною системою показників фінансових результатів. Проте, на даний час в системі показників такої інформаційної бази не створено. Для її побудови ми пропонуємо виділити ряд додаткових показників, щоб формувати

інформацію про всі показники прибутковості підприємства, його структурних підрозділів та відносин, які виникають з покупцями (рис. 3).

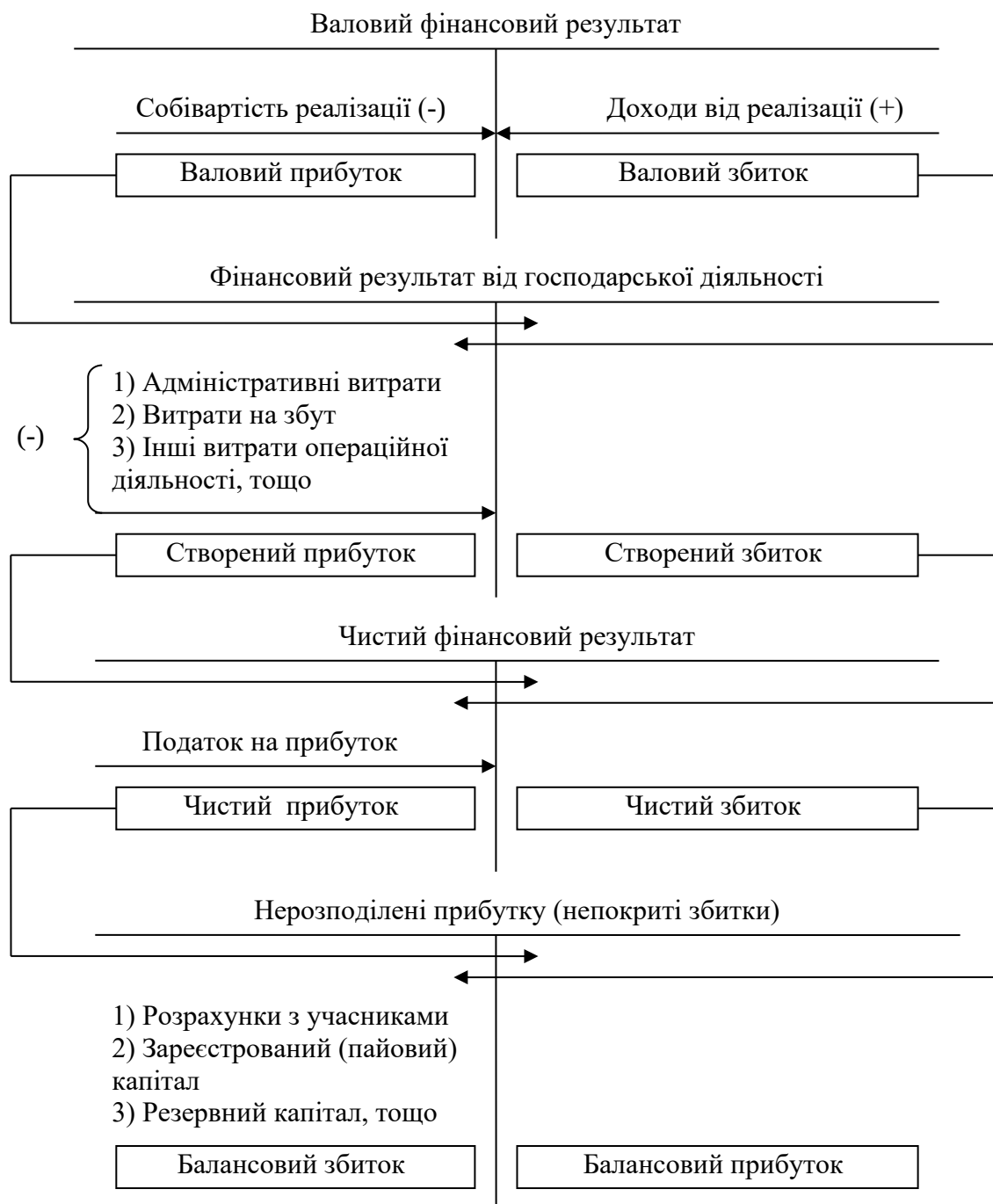

Рис. 3. Модель формування показників фінансових результатів для управління господарською діяльністю підприємства

Джерело: власна розробка автора

Запропонована модель формування фінансових результатів для управління господарською діяльністю підприємства дає можливість здійснювати оцінку

роботи підприємства за показниками валового прибутку, тобто на рівні виробничої собівартості структурних підрозділів, створеного прибутку, як результат ефективності рівня економічної безпеки господарського механізму створеного власниками, чистого прибутку, як результат який держава дозволяє одержувати власникам з врахуванням пропозицій щодо розрахунку чистого інвестиційного прибутку та прибутку після оподаткування з коригуванням податкових різниць.

Таким чином, для бізнесу стоїть гостра потреба в удосконаленні змісту чинних показників прибутку та в розробці шляхів обліково-податкової інтеграції відображення господарських операцій з метою забезпечення необхідною інформацією керівництво для управління прибутком підприємств з метою оцінювання рівня економічної безпеки.